

УДК 316.7:347.78:004.8

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.3.9>**Когут Олексій Вікторович**аспірант кафедри культурології та філософії культури
Національного університету «Одеська політехніка»

пр. Шевченка, 1, Одеса, Україна

orcid.org/0009-0006-3721-9024

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ СФЕРИ ПІД ВПЛИВОМ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Актуальність проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що в 2023 році стався революційний прорив в технологіях штучного інтелекту та розпочалося масове його використання у всіх сферах життєдіяльності, через що виникла термінова та критична необхідність у філософському осмисленні впливу цих процесів на людину та суспільство.

Мета та завдання. Мета дослідження полягає у виявленні та осмисленні в контексті соціальної філософії випадків застосування текстових генераторів на базі технологій штучного інтелекту в сфері авторського права та законотворчості.

Методи дослідження. В дослідженні застосовано методи аналізу, синтезу та порівняння, методи аналогії та семіотичного аналізу, а також міждисциплінарний підхід.

Результати дослідження. На прикладі досліджених випадків актуалізовано філософську, соціальну та правову проблеми щодо осмислення та врегулювання застосування текстових генераторів на базі технологій штучного інтелекту в сфері авторського права та законотворчості. Встановлено, що на сьогоднішній день, нормативно, людина є та залишається єдиним можливим легітимним автором. Людство ще не готово визнати навіть часткову суб'єктність штучного розуму, визнати за ним «розумність», право та можливість бути автором. Не готово до втручання сучасних технологій в такі важливі сфери суспільного та державного життя як нормотворчість, правозастосування та судовий процес. Разом з тим є розуміння того, що технологічна сингулярність є неминучим моментом в історії людства. Моментом, коли науково-технічний прогрес стане настільки швидким і складним, що виявиться недоступним для розуміння людським інтелектом. На відміну від розвитку людського інтелекту, який розвивався десятками тисяч років, сильний штучний інтелект зможе розвиватись майже експоненціально – за доли секунди перевершити здібності людського розуму в десятки-тисячі-мільйони разів. Але, поки що, саме людський розум, є найбільш непізнаним та складним «механізмом», який здатний бачити і аналізувати інформацію в контексті, міркувати та приймати рішення, бути дійсним творцем та автором, якого неможливо замінити комп'ютерною програмою.

Ключові слова: суспільство, філософія авторського права, штучний інтелект, генератори текстів, законотворчість, «ефект Франкентейна», технологічна сингулярність.

Вступ. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що в 2023 році стався революційний прорив в технологіях штучного інтелекту (ШІ) та розпочалося насправді масове його використання у всіх сферах життєдіяльності, через що виникла термінова та критична необхідність практичного вирішення питань щодо визначення меж між ефективністю та етичністю використання штучного інтелекту, розробки принципів і механізмів контролю дій та рішень штучного розуму, які повинні відповідати людським моральним цінностям. Чи може штучний інтелект бути помічником людини в таких сферах, як створення та застосування норм права? Чи може система машинного навчання врахувати нюанси та специфіку закону, мати достатній рівень розуміння як у людини-юриста? Чи може машина діяти розумно та бути автором? Чи може вона вирішувати проблеми, які людина розв'язує за допомогою міркувань? Якими можуть бути ненавмисні або небажані наслідки виконання машинами такої діяльності замість людини?

Ці питання формують міждисциплінарний науковий дискурс, в якому перетинаються філософія права, соціальна філософія та філософія техніки. В цьому дискурсі виокремлюється проблематика авторського права в умовах поширення генераторів текстів на основі технологій штучного інтелекту.

Мета та завдання. Мета дослідження полягає у виявленні та осмисленні в контексті соціальної філософії випадків застосування текстових генераторів на базі технологій штучного інтелекту в сфері авторського права та законотворчості.

Досягнення поставленої мети здійснюється шляхом розв'язання таких завдань:

- розглянути практику осмислення появи, розповсюдження та наслідків впровадження нових технологій крізь призму філософських метафор;
- виявити випадки застосування текстових генераторів на базі технологій штучного інтелекту в юридичній практиці та законотворчості;
- обґрунтувати важливість означених проблем для суспільства.

Методи дослідження. В дослідженні застосовано методи аналізу, синтезу та порівняння (для узагальнення теоретичного та емпіричного матеріалу), методи аналогії та семіотичного аналізу (при інтерпретації символіки та смислового змісту відповідних метафор-концепцій), а також міждисциплінарний підхід.

Результати дослідження. Поява та розповсюдження нових технологій (будь-яких, не лише цифрових) часто осмислюється в соціальній філософії та філософії техніки крізь призму метафор «ефект Франкенштейна» [3] та «схринька Пандори» [11; 12; 14].

Такі метафори дозволяють розкрити подвійну сутність технологій, які можуть нести людям як користь, так і шкоду. І залежить це не від технологій, а від самих людей, від того, яким чином, з якими цілями вони ці технології застосовують, чи прогнозують наслідки експериментів, чи відчувають відповідальність за ці наслідки перед суспільством.

Все це стосується і технологій комп'ютерної генерації текстів. Але тут до згаданих вище метафор додається ще метафора про «смерть автора» (за Роланом Бартом [6]). Власне, в авторському праві завжди ключовим було питання про авторство. Проте сьогодні все частіше постає проблема, коли неможливо дати однозначної відповіді на запитання: Хто є автором твору? Адже як зрозуміти, хто є автором тексту, створеного штучним інтелектом: той, хто поставив своє ім'я під цим текстом; штучний інтелект, який його генерував (назвемо його умовно «цифровим автором»); той, хто створив та навчав цей штучний інтелект; чи автори текстів, на яких це навчання відбувалося? [4].

Чи є штучний інтелект виключно інструментом виробництва продукту інтелектуальної праці людини [8; 10] і таким назавжди залишиться, чи вже настає час, коли автономність машин вимагає розпочати дискусію щодо їх певної суб'єктності, насамперед, щодо визначення відповідального за спричинену шкоду [13].

Втім, практика застосування технологій штучного інтелекту в правовій сфері показує, що цими питаннями проблема не обмежується. Адже вже трапляються випадки, коли за допомогою текстових генераторів складаються судові позови та навіть створюються закони.

Одним з найвідоміших є випадок з американським адвокатом Шварцом, який в 2023 році приймав участь у справі Роберто Мата проти колумбійської авіакомпанії Avianca про відшкодування шкоди (через те що стюардеса випадково вдарила його візком по носі). При обґрунтуванні правової позиції, адвокат надав посилання на аналогічні судові справи та цитати з них. Але у суді з'ясувалося, що деяких справ, на які посилався Шварц, в реальності не існувало, а цитати в документі – вигадані. Адвокат змушений був зізнатися, що скористався «послугою» ChatGPT. Саме йому адвокат «доручив» підібрати список судових прецедентів [7].

Важко зрозуміти, чим керувався адвокат, «доручаючи» пошук прецедентів не пошуковій системі, а генератору текстів. Адже ChatGPT, як і решта чат-ботів на основі штучного інтелекту, є моделлю мови, що навчена виконувати інструкції та надавати відповіді на запити користувачів. Це означає, що при запиті інформації користувач може отримати потрібний результат, навіть якщо він не відповідає дійсності. Така ситуація ставить під сумнів не лише

правові засади юридичних практик, а й створює певні правові ризики для індивідів та суспільства, оскільки платформи, в їх сучасному стані розвитку «схильні до галюцинацій та упередженості» Ще більше такі ризики зростають, коли технології штучного інтелекту долучають до законотворчої діяльності.

Так, 23 листопада 2023 року набрала чинності постанова міської ради міста Порту-Алегрі в Бразилії, яка повністю складена за допомогою штучного інтелекту. Член ради Раміро Росаріо склав запит з 49 слів до чат боту OpenAI ChatGPT щодо вирішення місцевої проблеми з оплати заміни лічильників води у випадку їх крадіжки, за яким отримав повний проект пропозиції, включно з обґрунтуванням. Ця пропозиція була внесена до ради без жодної зміни, та затверджена нею. Новину було повідомлено на сайті глобальної агенції новин Associated Press у статті, яка розпочинається з гучного твердження: «Міські законодавці в Бразилії прийняли, здається, перший в країні закон, повністю написаний штучним інтелектом» [9]. Зрозуміло, що журналісту необхідно насамперед привернути увагу читача, зацікавити його. Але саме через засоби масової інформації, чисельні науково-фантастичні фільми і книжки, у широкому загалі формується хибна думка щодо особистості ШІ. Ця думка в подальшому трансформується до узагальнень на кшталт: закони пише штучний інтелект – закони «керують» людьми (враховуючи, що норми права це загальнообов'язкові правила поведінки) = роботи розпочинають «керувати» людьми.

Втім, не лише масова культура, а й наука та філософія прагнуть таких узагальнень. Але не заради мас-медійного «хайпу», а для усвідомлення можливих ризиків, які сьогодні здаються фантастичними, занадто перебільшеними, а вже завтра можуть стати частиною реального життя людей.

Розмірковуючи над проблемою співіснування людей і людиноподібних роботів через метафору «лялькового театру буття» (де роботи – це ляльки-маріонетки, якими керують люди), Лада Прокопович поставила низку запитань: «...чи зможуть (а якщо зможуть, то коли) ці «ляльки» перетворитись на «акторів», що здатні самостійно інтерпретувати свою роль? А якщо зможуть, чи не буде наступним кроком – перетворення їх на «режисерів», здатних ще й самостійно ставити завдання?.. Наскільки широким може бути коло цих завдань? Чи потрібно буде їх обмежувати так, як обмежуються зараз деякі людські прагнення та вчинки багатьма законами? Хто ці закони має встановлювати? Люди? На якій підставі?.. Якщо закони для людей пишуть люди, то закони для роботів мають приймати роботи. А якщо роботи здатні формулювати закони, тобто мислити, то вони вже й не роботи?.. Чи зітреється при цьому границя між людиноподібністю та людяністю?.. Яку роль буде відведено людині в цій новій реальності?» [5].

Тобто проблема технологій штучного інтелекту не обмежується питанням «Хто автор?», а доповнюється питанням «Хто кому законодавець?».

На перший погляд, постановка такого питання здається занадто передчасною, в тенденціях футурологічного алармізму. Адже в бразильському кейсі штучний інтелект «розробляв» законопроект не свідомо, не з власної ініціативи. Але прецедент стався. Чи стане він «першою ластівкою» в подібних практиках, або на ньому все і закінчиться, час покаже. Але зараз він дає привід поміркувати над подальшим розвитком правової сфери, формуванням нових (ймовірно) її засад, і головне – спробувати передбачити можливі ризики та небезпеки для суспільства.

Звісно, штучний інтелект поки що не є та не може бути автором. В більшості країн світу, в тому числі в Україні, автором твору може бути виключно фізична особа, яка своєю творчою працею створила цей твір (стаття 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2]). Необхідною та обов'язковою умовою для охорони твору авторським правом є те, що твір має бути результатом оригінального та творчого авторства людини. При цьому, нормативні акти та їх проекти, за загальносвітовою практикою, взагалі не є об'єктами, що охороняються авторським правом, але не через відсутність автору або творчої складової, а з політичних та суспільних міркувань. Тим зручніше, на прикладі такого об'єкту, який навіть не підлягає охороні, з'ясувати насамперед, хто є «творцем» у філософському та загальнолюдському сенсі слова.

Кому ж насправді мають дякувати мешканці одного з найбільших міст Бразилії, за те, що їм стало простіше вирішувати власні проблеми? Чи то розробникам геніальної програми, чи своєму депутату, який намагається йти в ногу з часом, чи взагалі «бездушній машині». Це три головні концепції в науковій практиці щодо визначення авторства творів, створених штучним інтелектом: 1. автор – розробник штучного інтелекту (комп'ютерної програми або коду); 2. автор – користувач штучного інтелекту (для окремих видів програм); 3. автор – безпосередньо штучний інтелект (концепція «електронної особи» [1] або «цифрового автора» [4]). Наразі всі ці концепції є предметом теоретичних обговорень, правова база для їх практичного втілення лише розробляється. Недарма ж Раміро Росаріо умисно не повідомив колег про авторство документу, розуміючи, що в такому випадку, його не поставили б на голосування. Він заявив, що його метою було не лише вирішити місцеву проблему, але й розпочати дискусію щодо нової технологічної революції та її інструментів, що можуть бути використані як на зло, так і на благо. І це йому вдалося.

Висновки. На прикладі досліджених випадків убачається нагальна філософська, соціальна та правова проблема щодо осмислення та врегулювання застосування текстових генераторів на базі технологій штучного інтелекту в сфері авторського права та законотворчості.

На сьогоднішній день, нормативно, людина є та залишається єдиним можливим легітимним автором. Людство ще не готово визнати навіть часткову суб'єктність штучного розуму, визнати за ним «розумність», право та можливість бути автором. Не готово до втручання сучасних технологій до таких чутливих сфер суспільного та державного життя як нормотворчість, правозастосування та судовий процес. І справа адвоката Шварца є яскравим прикладом того, що такі побоювання є небезпідставними. Але, бажаємо ми того, чи ні, технічний прогрес неможливо зупинити, і через зручність використання текстових генераторів, незважаючи на їх помилки та певну недосконалість, останні будуть відвойовувати все більше місяця у нашому житті, тим більш, що штучний інтелект навчається та удосконалюється дуже швидко. Технологічна сингулярність, тобто експонентне зростання швидкості науково-технічного прогресу, в тому числі через створення сильного штучного інтелекту (Artificial general intelligence), є неминучим моментом в історії людства. Моментом, коли науково-технічний прогрес стане настільки швидким і складним, що виявиться недоступним для розуміння людським інтелектом. Вчені та футурологи вже не мають сумнівів щодо настання такої події, і сперечаються лише з приводу того, в якому році цього десятиріччя це станеться. На відміну від розвитку людського інтелекту, який розвивався десятками тисяч років, сильний штучний інтелект зможе розвиватись майже експоненціально – за долі секунди перевершити здібності людського розуму в десятки-тисячі-мільйони разів. Що буде після досягнення технологічної сингулярності, важко передбачити, бо людство ще ніколи не мало справу з чимось розумнішим і потужнішим за людський мозок. Але, поки що, саме людський розум, є найбільш непізнаним та складним «механізмом», який здатний бачити і аналізувати інформацію в контексті, міркувати та приймати рішення, бути дійсним творцем та автором, якого неможливо замінити комп'ютерною програмою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончарова А.В. Право інтелектуальної власності на результати діяльності штучного інтелекту. Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора Ч. Н. Азімова, 2020, С. 74–76.
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>
3. Прокопович Л.В. Зворотний бік «ефекту Франкенштейна». *Перспективи. Соціально-політичний журнал*, 2022, № 3, С. 69–73. DOI: 10.24195/spj1561-1264.2022.3.10.
4. Прокопович Л., Когут О., Кушнір А. Метафора про «смерть автора» в контексті нової техно-реальності. *Veda a perspektivy*, 2023, № 8(27). С. 257–265. DOI: 10.52058/2695-1592-2023-8(27)-257-265.
5. Прокопович Л.В. Людина у новому, біотехнокібернетичному, «театрі» буття. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*, 2019, Т. 22, №7. С. 21–29. DOI: 10.15421/171970.

6. Barthes Roland. The Death of the Author. *Aspen*, 1967, № 5–6.
7. Binder Matt. A lawyer used ChatGPT for legal filing. The chatbot cited nonexistent cases it just made up. *Mashable*, 2023, May 27.
8. Gerva P. Computational Modelling of Poetry Generation. Univesidad Complutense de Madrid, 2013.
9. Jeantet Diane and Savarese Mauricio. Brazilian city enacts an ordinance that was secretly written by ChatGPT. *Associated Press*, November, 30, 2023.
10. Solum L.B. Legal Personhood for Artificial Intelligence. *Campbell Law Review*, 1992, Iss. 70, Vol. 1231, P. 1258.
11. Tramper, J. & Zhu, Y. *Modern Biotechnology: Panacea or new Pandora's box?* Netherlands: Wageningen Academic Publishers. 2011. ISBN 978-90-8686-169-9.
12. Veiga, P., Figueiredo, R., Teixeira, S., Fernandes, C.I.I. Opening Pandora's Box: Everything We (Do Not) Know About the Global Strategy. *Journal of Global Information Management*, 2021, Vol. 29, Iss. 1. DOI: 10.4018/JGIM2021010101.
13. Vladeck D. Machines without Principals: Liability rules and Artificial Intelligence. *Washington Law Review*, 2014, Vol. 89, P. 117–150.
14. Wharton C.R. The Green Revolution: cornucopia or Pandora's box? *Foreign Affairs*, 1969, Vol. 47, Iss. 3, pp. 464–476.

REFERENCES

1. Honcharova, A.V. (2020). Pravo intelektualnoi vlasnosti na rezultaty diialnosti shtuchnoho intelektu. [The right of intellectual property to the results of the activity of artificial intelligence] *Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoj pamiaty profesora Ch.N. Azimova – Materials of the scientific and practical conference dedicated to the memory of Professor Ch.N. Asimov*, 74–76 [in Ukrainian].
2. Pro avtorske pravo i sumizhni prava: Zakon Ukrainy vid 01.12.2022 № 2811-IX / Verkhovna Rada Ukrainy [On copyright and related rights: Law of Ukraine dated 01.12.2022 No. 2811-IX / Verkhovna Rada of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855> [in Ukrainian].
3. Prokopovych, L.V. (2022). Zvorotnyi bik «efektu Frankenshteina» [The reverse side of the “Frankenstein effect”]. *Perspektyvy. Sotsialno-politychnyi zhurnal – Perspectives. Socio-political journal*, 3, 69–73. DOI: 10.24195/spj1561-1264.2022.3.10 [in Ukrainian].
4. Prokopovich, L., Kohut, O. & Kushnir, A. (2023). Metafora pro «smert avtora» v konteksti novoi tekhnorealnosti [A metaphor about the “death of the author” in the context of the new technological reality]. *Veda a perspektivy*, 8(27), 257–265. DOI: 10.52058/2695-1592-2023-8(27)-257-265. [in Ukrainian].
5. Prokopovych, L.V. (2019). Liudyna u novomu, biotekhnokibernetychnomu, «teatri» buttia [Human in the new, biotechnocybernetic, “theater” of being]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh “Hrani” – Scientific and theoretical almanac “Grani”*, 22, 7, 21–29. DOI: 10.15421/171970 [in Ukrainian].
6. Barthes, Roland (1967). The Death of the Author. *Aspen*, 5–6.
7. Binder, Matt (2023, May 27). A lawyer used ChatGPT for legal filing. The chatbot cited nonexistent cases it just made up. *Mashable*.
8. Gerva, P. (2013). *Computational Modelling of Poetry Generation*. Univesidad Complutense de Madrid.
9. Jeantet, Diane & Savarese, Mauricio (2023). Brazilian city enacts an ordinance that was secretly written by ChatGPT. *Associated Press*, November, 30.
10. Solum, L.B. (1992). Legal Personhood for Artificial Intelligence. *Campbell Law Review*, 70(1231), 1258.
11. Tramper, J. & Zhu, Y. (2011). *Modern Biotechnology: Panacea or new Pandora's box?* Netherlands: Wageningen Academic Publsshers. ISBN 978-90-8686-169-9.
12. Veiga, P., Figueiredo, R., Teixeira, S., Fernandes, C.I.I. (2021). Opening Pandora's Box: Everything We (Do Not) Know About the Global Strategy. *Journal of Global Information Management*, 29, 1. DOI: 10.4018/JGIM2021010101.
13. Vladeck, D. (2014). Machines without Principals: Liability rules and Artificial Intelligence. *Washington Law Review*, 89, 117–150.

14. Wharton, C.R. (1969). The Green Revolution: cornucopia or Pandora's box? *Foreign Affairs*, 47(3), 464–476.

Kohut Oleksii Viktorovich

Postgraduate student at the Department of Cultural Studies and Philosophy of Culture
Odessa Polytechnic National University
1, Shevchenko Avenue, Odesa, Ukraine
orcid.org/0009-0006-3721-9024

SOCIO-PHILOSOPHICAL ASPECTS OF THE LEGAL SPHERE UNDER THE INFLUENCE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES

The relevance of the problem. *The relevance of the research topic is due to the fact that in 2023 there was a revolutionary breakthrough in the technologies of artificial intelligence and its massive use began in all spheres of life, due to which there was an urgent and critical need for a philosophical understanding of the impact of these processes on people and society.*

The purpose and objectives. *The purpose of the research is to identify and understand in the context of social philosophy the cases of using text generators based on artificial intelligence technologies in the field of copyright and law-making.*

Research methods. *Methods of analysis, synthesis and comparison, methods of analogy and semiotic analysis, as well as an interdisciplinary approach are used in the research.*

Results of the study. *On the example of the studied cases, the philosophical, social and legal problems related to the understanding and regulation of the use of text generators based on artificial intelligence technologies in the field of copyright and law-making are updated. It has been established that today, according to regulations, a person is and remains the only possible legitimate author. Humanity is not yet ready to recognize even the partial subjectivity of artificial intelligence, to recognize its "intelligence", the right and the possibility to be an author. It is not ready for the intervention of modern technologies in such important spheres of public and state life as rule-making, law enforcement, and the judicial process. At the same time, there is an understanding that the technological singularity is an inevitable moment in the history of humanity. The moment when scientific and technological progress will become so fast and complex that it will be inaccessible to understanding by human intelligence. In contrast to the development of human intelligence, which has been developing for tens of thousands of years, strong artificial intelligence will be able to develop almost exponentially – in a fraction of a second, it can exceed the capabilities of the human mind by tens, thousands, millions of times. But, so far, it is the human mind that is the most unknown and complex "mechanism" that is able to see and analyze information in context, reason and make decisions, be a real creator and author, which cannot be replaced by a computer program.*

Key words: *society, copyright philosophy, artificial intelligence, text generators, law-making, "Frankenstein effect", technological singularity.*